

6. Социальная психология / Под ред. Г.П. Предвечного, Ю.А. Шерковина. – М., 1975. – 320 с.
7. Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых информационных процессов / Ю.А. Шерковин. – М.: Мысль, 1973. – 215 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Вікторія Занізра – аспірантка кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: функціональна стилістика, лінгвістика тексту.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ЧАСУ В МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ

Сергій КОВАЛЕНКО (Горлівка, Україна)

У статті досліджуються інтертекстуальні властивості темпоральних маркерів, якими є часові форми дієслів, слова та вирази темпоральної семантики.

Intertextual peculiarities of time markers which are expressed by tense forms of verbs, words and phrases of temporal meaning are also investigated in the article.

В основі породження мемуарів лежить намагання людини зафіксувати час та події, що відбуваються в ньому. Точність, об'єктивність зафіксованого перебуває в прямій залежності від людських властивостей пам'яті.

Оскільки пам'ять не дозволяє об'єктивно точно, на кшталт фотографії, відтворювати епізоди минулого, значно зростає суб'єктивність спогадів, відбитих через призму індивідуальної свідомості. Суб'єктивована форма оповідання проявляється особливо рельєфно в такій неодмінній ознаці мемуарних текстів як темпоральність.

Темпоральні характеристики тексту, динамічне варіювання часових планів завжди були в полі зору різних дослідників: філософів, істориків, літературознавців, мовознавців. Найбільш значущими в цьому напрямку слід вважати дослідження художнього часу [1], часу автора та сюжетного часу [5, 6], просторово-часового континуума [4], функціонально-семантичного поля темпоральності [2], хронографії, хронометрії та хронології [3], фізичного і метафізичного часу [7] тощо.

На тлі такого різнобічного дослідження часу залишаються все ж недостатньо вирішеними питання часової стратифікації в мемуарних текстах та інтертекстуальних властивостей категорії часу.

Текстовий масив мемуарів зазвичай темпорально досить чітко локалізований, принаймні, в уяві автора часовий континуум його спогадів не порушується. До того ж, мемуарний час сприймається читачем як чітко улаштована система темпоральних відносин завдяки існуванню інших свідчень подій, що відбувалися в певний час. Дані локалізовані в часі події знаходять своє відображення в текстах хронік та спогадів і, взаємно перетинаючись, утворюють в місці їх "перетину" своєрідні темпоральні маркери як внутрішньотекстові так і міжтекстові. Існування подібних темпоральних маркерів різних авторів-мемуаристів доводить необхідність розгляду часу як інтертекстуальної категорії, що має вивчатися з урахуванням різних авторських перспектив.

Якщо проаналізувати темпоральну структуру мемуарного тексту, то виявиться, що до складу її часових розрядів входять часові форми дієслів, слова та вирази темпоральної семантики, які набувають властивостей маркерів.

Варіативність деяких часових форм викликана необхідністю відобразити певні семантико-стилістичні нюанси: *Nous entrâmes, et je vis – et aujourd'hui encore je me demande si je n'ai pas rêvé – oui, je vis Jean-Paul Sartre* [13: 29]. Серед типової для письмового мовлення часової форми *Passé Simple* уживання *Présent de l'Indicatif* свідчить про вихід думки автора на момент мовлення, а *Passé Composé* – про актуальність минулої події – несподіваного знайомства з Сартром – для теперішнього автора. Інший приклад: *Le pompiste italien aurait eu beau jeu de ricaner. Le tourisme renaissait à peine...* [9: 28]. Часова форма *Futur Antérieur* dans le *Passé* виражає в даному випадку модальне значення – можливість, імовірність. Наступний приклад характеризується одноманітністю часових форм: *Je me trouvais avec Sartre dans une ville du Sahara, assez indistincte, et nous la quittions à pied, au soir tombant, pour aller coucher dans une oasis qui portait un nom inconnu mais qui dans ma pensée était Ouargla. Sur une large*

route, couleur de sable, nous dépassions un homme et une femme, vêtus de déguisements bariolés, qui marchaient l'un derrière l'autre. Je leur demandais si nous étions bien sur la route de Ouargla : non, ce chemin était une impasse. Nous regagnions la ville que nous avions quittée, pour y dormir. Et je m'avisais soudain que je ne savais pas où nous étions. Touggourt ? non. Je demandais à Sartre le Guide bleu : il me répondait d'un air un peu narquois qu'il l'avait expédié à Paris. Je me rendais compte qu'il ne s'intéressait pas du tout à ce voyage et je me sentais désespérée. Il parlait avec des gens que je ne connaissais pas et il disparaissait. J'errais dans la ville, pleine de touristes : personne ne savait son nom. Je découvrais qu'elle s'appelait Mersépolis mais où se situait-elle ? Dans un casier je trouvais des cartes : c'étaient des cartes de France. Il y avait des flèches sur les murs et des noms mystérieux qui me semblaient turcs ou suédois. Je mettais à pleurer. J'entrevois sous un ciel très bleu et un grand soleil des monuments magnifiques, tout rouges, de style africain et je pleurais. Pourquoi Sartre n'était-il pas avec moi ? Soudain je me retrouvais avec lui en auto : d'aimables touristes nous promenaient. Mais je désirais les quitter et commencer le voyage projeté avec Sartre. Comme nous passions devant un hôtel, Sartre a dit qu'il avait faim et il est descendu de la voiture où... [10: 147-148]. Таке значення скупчення часової форми Imparfait de l'Indicatif (37 випадків на 19 речень) свідчить про стилістичне призначення даного часу. Форма Imparfait de l'Indicatif (Imparfait "pittoresque"), що вживається для вираження миттєвої та одноразової дії, є досить виразним мовленнєвим прийомом. Описуючи один зі своїх снів, С. де Бовуар вдається до цієї часової форми, щоб створити ефект стоп-кадру, на кшталт зйомки в кіно. Незважаючи на деяку узуальність зазначеного стилістичного засобу, у даному відрізку ефект уповільненої чи навіть зупиненої дії зберігається: ... ми обганяли чоловіка та жінку ... – ... я їх питала ... – ... ми доїжджали до міста ... – ... раптом я помічала ... – ... я питала Сартра ... – ... він мені відповідав ... – ... я блукала містом ... – я знаходила карти ... – ... я починала плакати ... – ... я мигцем бачила ... – ... я опинялася з ним в авто ... – ... люб'язні туристи нас проводжали ... – ... я бажала їх залишити ... . Накопичення в наведеному прикладі низки стоп-кадрів, що змінюють один одного, викликає у читача стробоскопічне враження саккадичного руху часу на кшталт руху очей, що здійснюється швидкими стрибками при зоровому пошуку, читанні, розгляданні зображень тощо.

Безліч темпоральних маркерів нейтрального типу серед слів темпоральної семантики: *maintenant, tôt, tard, toujours, jamais, bientôt, seconde, minute, heure, moment, futur, passé, présent* тощо, потрапляючи до мовленнєвої ситуації, набувають певного модально-оціночного забарвлення. Найчастіше таке трапляється в текстах мемуарів, де автор звертається до прямої мови, щоденникових вкраплень чи описів особливо напружених ситуацій: – *Alors, lui lança-t-il, affolé, il n'est toujours pas là ?* [13: 46] ; *Elle continuait à étudier dans l'espoir de devenir assistante sociale. " Une fille des paysans ! vous n'y arriverez jamais ", lui a dit avec dédain une monitrice* [10: 79] ; *Le docteur n'est pas entré dans la chambre parce qu'il n'a pas voulu patauger dans l'ordure. " Jamais on n'a pas vu ça ! ont dit les infirmiers. Ce n'est pas une femme, c'est du fumier. "* [10: 104] ; *Il devait y avoir l'an prochain à New York une grande exposition de ses oeuvres, et Lotar l'interrogea : irait-il ? " L'an prochain ? Ah ! Si c'était demain ", a-t-il murmuré. Il s'est repris : " Même demain, je n'irais pas à New York. "* [10: 125] ; *Et X. aujourd'hui m'explique que, si les socialistes ne votaient pas pour de Gaulle, ça serait la guerre civile* (цитата зі щоденника) [9: 163]. У всіх наведених прикладах темпоральних слів на передній план виходить не їх первісний зміст, а здобуте в кожному конкретному контексті афективно-модальне забарвлення: *Ніколи вам це не вдасться!; Навіть завтра я б не поїхав до Нью Йорка.; І сьогодні X. пояснює мені, що ...* .

Відомо, що тексти мемуарної літератури густо просякнуті темпорально маркованими лексико-граматичними одиницями, які створюють в текстовій тканині ефект різнохарактерного руху: вперед / назад, швидкого / повільного (аж до тимчасової зупинки – стоп-кадр), об'єктивного / суб'єктивного: *Cette époque était riche en prodiges* (початок руху часу). *Ainsi aura-t-on* (проспективний рух: рух часу оповідання зупинений), *sans doute, quelque peine à croire la rencontre qui va suivre* (проспективний рух). *Les dieux m'en avaient fait* (ретроспективний рух) *la surprise au Chapelain, un charmant petit hôtel de Montparnasse,*

quelque temps plus tôt (ретроспективний рух), *le soir même de mon arrivée* (одночасність з попередньою дією) *dans la capitale que je venais* (одночасність) *tout simplement conquérir*.

Un peintre de mes amis, qui s'était offert (ретроспективний рух) *à guider mes premiers pas dans Paris, m'avait réservé* (ретроспективний рух) *une chambre dans cet hôtel, et j'achevais* (одночасність з майбутньою дією) *de vider ma valise quand il passa* (час оповідання) *me prendre ...*

Une lueur malicieuse brillait dans ses yeux, et je le suivis (час оповідання), *intrigué. A " l'étage en dessous ", il frappa à la porte d'une chambre. " Entrez ! " lança* (час оповідання) *une voix impérieuse. Nous entrâmes* (час оповідання), *et je vis* (час оповідання) – *et aujourd'hui* (проспективний рух, вихід на момент мовлення) *encore je me demande* (момент мовлення, час оповідання зупинений) *si je n'ai pas rêvé* (ретроспективний рух, актуальний для теперішнього автора) – *oui, je vis* (час оповідання) *Jean-Paul Sartre. Il habitait* (одночасність) *lui aussi le petit hôtel Chapelain, comme un simple étudiant, alors qu'il était déjà illustre* (одночасність), *et sa chambre, tout enfumée des nuages de sa pipe, était* (одночасність) *sœur de la mienne.*

Sartre me serra (час оповідання) *la main comme si j'étais* (одночасність) *son voisin depuis six mois* (хронометрична протяжність дії), *et, moi, je le regardai* (час оповідання) *comme s'il était* (одночасність) *Socrate. D'ailleurs, durant une bonne heure* (хронометрична протяжність дії), *il nous parla* (час оповідання) *comme Socrate aimait* (одночасність) *parler à ses disciples, nous entretenant de mille choses avec une joyeuse et étourdissante agressivité.*

Comme nous ressortions (одночасність з майбутньою дією) *de sa chambre, mon ami, le peintre, me glissa* (час оповідання), *en me poussant le coude : ...*

Je devais retrouver Sartre à la terrasse du Café de Flore que j'avais commencé (ретроспективний рух) *à investir quelque temps après mon retour* (хронологічна послідовність подій) *d'Ouarzazate. Toujours flanqué de mon photographe, j'étais plus que jamais* (одночасність) *en chasse de mes chers scoops. ... Il allait faire* (проспективний рух) *du bruit dans Landerneau.*

Le 3 mai 1947 (абсолютне хронографічне датування), *à la une de Samedi-Soir, je révélai* (час оповідання) *l'existence des... "existentialistes". C'était* (одночасність) *la première fois que ce mot saugrenu paraissait* (одночасність) *dans un journal. Il fit* (час оповідання) *bientôt le tour du monde. ...*

Toujours à la une de ce Samedi-Soir historique du 3 mai 1947 (абсолютне хронографічне датування), *une photo poignante illustre* (одночасність) *mon article. Elle représentait* (одночасність) *un couple d'existentialistes ... [13: 29-30] ;*

Ma soeur et Lionel rentrèrent (час оповідання) *à Paris vers la fin de mai* (час оповідання). *Pendant toutes ces années* (хронометрична протяжність дії) *elle avait beaucoup travaillé* (ретроспективний рух). *Elle exposa* (час оповідання) *à la galerie Jeanne Castel des compositions inspirées de scènes qu'elle avait vues* (ретроспективний рух) *à l'hôpital de Lisbonne. Je revis* (час оповідання) *avec elle les collections du Louvre qui rouvrait* (одночасність) *ses portes. Sartre partit* (час оповідання) *pour la campagne avec sa mère, dont le mari était mort au cours de l'hiver* (ретроспективний рух). *Je décidai* (час оповідання) *de faire un tour à bicyclette ; comme Vitold prenait* (одночасність) *ses vacances à ce moment-là* (одночасність), *nous roulâmes* (час оповідання) *pendant quelques jours* (хронометрична протяжність дії) *côte à côte, de Paris à Vichy ...*

Le 7 août (абсолютне хронографічне датування) – *je venais de rentrer* (ретроспективний рух) *à Paris – la bombe atomique tomba* (час оповідання) *sur Hirishima. ... Nous en discutâmes* (час оповідання) *longtemps* (хронометрична протяжність дії).

Nous passâmes un mois (хронометрична протяжність дії) *à La Pouèze ; nous y étions* (одночасність) *quand la deuxième bombe fut lâchée* (час оповідання), ... [8: 57-58].

Таким чином, темпоральна структура мемуарних текстів являє собою досить складну багаторівневу систему часових відносин, до того ж ускладнену суб'єктивними властивостями пам'яті мемуариста. Час в мемуарному тексті інтенсивно стратифікується, утворюючи при цьому своєрідні темпоральні шари, що перемешуються, зі своїми власними часовими характеристиками. Час виходить за межі одного мемуарного тексту і стає сполучною ланкою з іншими текстами, демонструючи свої інтертекстуальні властивості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Художественная литература, 1975. – 502 с.
2. Бондарко А.В. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность. – Л.: Наука, 1990. – 264 с.
3. Гак В.Г. Пространство времени // Язык и время. Логический анализ языка. – М.: Индрик, 1997. – С. 122-131.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
5. Лихачев Д.С. Время в произведениях фольклора // Русская литература. – 1962. – № 4. – С. 91-102.
6. Лихачев Д.С. Поэтика художественного времени // Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы. – М.: Наука, 1979. – С. 5-18.
7. Рябцева Н.К. Аксиологические модели времени // Язык и время. Логический анализ языка. – М.: Индрик, 1997. – С.78-96.
8. Beauvoir S. de. La force des choses. I-er volume. – Paris : Editions Gallimard, 1963. – 384 p.
9. Beauvoir S. de. La force des choses II-e volume. – Paris : Editions Gallimard, 1963. – 512 p.
10. Beauvoir S. de. Tout compte fait. – Paris : Editions Gallimard, 1972. – 640 p.
11. Daniel J. Avec Camus, Comment résister à l'air du temps. – Paris : Editions Gallimard, NRF, 2006. – 157 p.
12. Daniel J. Le temps qui reste. – Paris : Editions Stock, 1973. – 320 p.
13. Robert J. Les stars de mes nuits. – Paris : Editions du Rocher, 1991. – 168 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сергій Коваленко – старший викладач кафедри другої іноземної мови Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов

Наукові інтереси: текстологія, когнітивістика.

“МІСТИЧНЕ” В АНГЛІЙСЬКОМУ ГОТИЧНОМУ РОМАНІ. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА СПЕЦИФІКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Оксана ГАЛИЧ (Київ, Україна)

У статті висвітлено природу “містичного” у філософському, теологічному та літературному ракурсі, встановлено функціональний статус семантичної категорії “MYSTIC” як категорії понятійної у мові англійського готичного роману XVIII ст., обґрунтовано ключову концепцію дослідження.

The article deals with the phenomenon of “mystic” in the philosophical, theological and literary perspective, highlights the functional status of the semantic category “MYSTIC” as a conceptual category in the language of the English Gothic novel of the XVIII century, focuses on the grounds of the key investigation approach.

Сучасний стан розвитку функціональної граматики спрямовує її теоретичний потенціал у бік дослідження когнітивного підґрунтя функцій мовних одиниць, концептуальної організації польових моделей, виділення імпліцитних невербальних смислів, що виступають засобом доступу до таємниць мисленневих процесів та емоційних переживань людини. Такий підхід дозволяє розглядати в єдиній системі різноманітні мовні засоби, інтегровані спільністю їхніх семантичних функцій.

Доробком функціоналізму кінця ХХ ст. є опис різноманітних функціонально-семантичних категорій на матеріалі різних мов, дослідження комунікативно-функціонального аспекту мовних явищ, аналіз функцій мовних одиниць [8; 6; 13; 4]. Проте, остаточно функціонально-семантична категоризація не завершена, що свідчить про потребу нових досліджень цієї сфери функціоналізму. Функціональний підхід доповнюється лінгвістичними розвідками у галузі текстової семантики [12; 11], внаслідок чого видається можливим вивчення об'єкта дослідження не з погляду його внутрішньої будови, субстанціональних якостей, а з погляду його функціональної спрямованості та віднесеності до позамовної дійсності. Тому аналіз вербалізованих репрезентацій семантичної категорії “Містичне”, представлених у мові англійського готичного роману XVIII ст. різноманітними мовними засобами, доводить перспективність польового моделювання, що зумовлює актуальність нашого дослідження і, водночас, відповідає методології функціоналізму.

Метою нашої праці є вивчення функціонального статусу “містичного” та встановлення понятійного підґрунтя аналізованого феномену в англійському готичному романі XVIII ст. Матеріалом слугують текстові фрагменти, виділені методом суцільної вибірки з пам'яток писемності визначеного жанру окресленого періоду. Окрім того, використано матеріал перекладних, тлумачних, історичних й етимологічних словників.

Зауважимо, що ХХ–ХХІ ст. відзначені поновленням інтересу до містичних традицій світу, якими цікавляться не тільки науковці, а й всі ті, хто не байдужий до проблем духовного життя людини і суспільства. Важливим фактором зростаючого інтересу до цієї